

BAKA L. PATRIK

Párhuzamos univerzumok II. – Ifjúsági kontrafaktumok (1. rész)

Andrássi György: *Polgárháború* vs. Peter Sanawad: *Hívószó*

1 ALMÁSI Miklós *Anti-esztétikájára* (T-Twins, Budapest, 1992) hivatkozva írja: KERBER Zoltán, *A magyar nyelv és irodalom tantárgy problémái az ezredfordulón*, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet (OFI), 2009 = <http://ofi.hu/tudastar/tantargyak-helyzete/magyar-nyelv-irodalom>

2 A név feltételezhetően álnév, mely alatt nem publikáltak több kötetet, s hiába kutattunk, semmilyen adatra nem bukantunk vele kapcsolatban.

3 ANDRÁSSI György, *Polgárháború*, Partvonal, Budapest, 2006. A továbbiakban P, az oldal-számokat a főszövegben, zárójelben adjuk meg.

„Mindez, amire emlékszem, nem a valóság maradéka, hanem a képzeletem játéka. Egy párhuzamos valóság tükröződése: így is történhetne.”

(Ákos; András György: *Polgárháború*; 73.)

„Hát igen, ez a »mi van, ha« nyomaszt engem is.”

(Csülök; Peter Sanawad: *Hívószó*; 68.)

Előszó

Az ifjúsági irodalom és a spekulatív fikció zsánereinek egybefonódása általánosnak mondható. Ha a kedves olvasó találmra kiválaszt egy könyvesboltot, és a legkisebbeknek szánt irodalomtól az ifjúsági könyveken át a young adult művekig terjedően szemrevételezi annak kínálatát, többségében garantáltan olyan opusokkal fog találkozni, amelyek igazolni fogják az iménti állítást. A szabadon szárnyaló fantázia és a csodák kétségkívül primátussal bírnak ezeknél az olvasótáboroknál – és sokszor a náluk idősebbeknél is –, s jellemzően olyan művek lesznek köreikben a befutók, amelyek kalandosak, fantasztikus világokba kalauzolniak el – vagy azok elemeit ültetik át a mi közegünkbe –, „s kielégíti(k) többek között a befogadó azonosulásvágyát, hősigényét, álomigényét, kellemesség iránti vágyát.”¹ Ilyenformán nem meglepő, hogy a „mi lett volna, ha...?” típusú kérdésfelvetésen alapuló alternatív történelmi zsáner is utakat talált az ifjúsági irodalomba, hazai fronton is.

Andrássi György² *Polgárháború*³ és Peter Sanawad (Bihari Péter) *Hívószó*⁴ című művei egyaránt ezt a szövegcsoporthoz gazdagítják, igaz, más történelmi töréspontot választva és más korosztályt célozva meg. András *érettségiző diákként*, szokatlanul érett hangon szólva állít görbe tükröt mindennapjaink politikai összecsapásai és ránk gyakorolt hatásuk elé, egy-két dominót meglökve antiutópiává téve Magyarországot, Sanawad pedig új dimenziókkal látja el annak XVIII. századi történelmét, és kíséri benne végig a zátonyra futott Hunyadi-dinasztia utolsó, „ideát” soha nem élt leszármazottjának kalandjait.

Dolgozatunk a két regény ütköztetése mentén taglalja azok uchronikus jegyeit, nagy hangsúlyt fektetve alternatív világépítésükre, a *Hívószó* esetében a történelemhez, a *Polgárháborúnál* pedig a jelenhez fűződő kapcsolataikra, ilyenformán nem maradva meg pusztán az irodalom vizsgálati szempontjainál. Munkánk szövegközpontú, a médium- és zsánerközi kapcsolatokra, a vallomásosságra, határátlépésekre és analógiákra, intertextualitásra és önreflexiókra, a korspecifikus nyelvre, a maszk-szerű rejtőzködésre, és a trauma jelenségére reflektáló elemzés lesz, mely az eddigi recepció eredményeit is integrálja.⁵

Klassziszok

Andrássi és Sanawad regényei egyaránt *historikus kontra-faktum*ként prezentálандók, hiszen a narratívájuk kulcspontjának számító múlthasadástól időben felfelé haladva a mi univerzumunk történelmét formálják át; az azt megelőző szakasz egybeesik a mi múltunkkal.⁶ Amíg azonban a *Polgárháború* világának lehetőségei egybeesnek a miénkével, a *Hívószó* kapukat nyit a mágiára, meghaladva a mi realitásunk kereteit. A todorovi terminológia felől nézve tehát az előbbi *különös*, az utóbbi pedig *csodás uchrónia*.⁷

Andrássi művéről elmondható, hogy nem sajátja a determinista felfogásmód, világa pedig nem egy eleve elrendelt cél felé halad, hanem az ok-okozatiság mentén épül ki – *genetikus modell* –, amelyre a mi univerzumunk múltja felől nézve másként hatnak, de mindenképp hatnak a véletlenek – *entrópikus modell*. A regény a helleksoni történelmi szervezőelvek értelmében tehát az allohistorikus művek legnagyobb csoportjához tartozik.⁸ A *Hívószó* is magáénak tudja a fenti két modell sajátosságait, de azáltal, hogy a Hunyadiak eljelentéktelenítésével is jószerével ugyanazt a történelmet rajzolja meg, mintha a múlt kisebb változások által való kikölkenthetetlensége mellett érvelne. Mintha a történelemnek célja volna – *teleologikus modell* –, és egy-szersmind sorsszerűen is szerveződne – *esztakologikus modell*.

Gavriel D. Rosenfeld három megközelítési pontot határozott meg az alternatív történelmi művek elemzéséhez. *Egyfelől arra kérdez rá, hogy milyen töréspontot választanak az egyes nemzetekhez tartozó szerzők?* Sanawad egy olyan világot vázol, ahol elmaradt a Hunyadiak trónra jutása, a család pedig nem töltött be különösebb szerepet a magyarság történelmében. A könyv cselekményének idején mindazonáltal ugyanaz a monarcha, Mária Terézia ül a trónon, aki akkoriban „ideát” is regnált, s az ország helyzete, illetve annak külföldhöz fűződő viszonyai is megegyeznek az álta-

4 Peter SANAWAD (BIHARI Péter), *Hívószó*, Főnix Könyvműhely, Budapest, 2014. A továbbiakban H, az oldalszámokat a főszövegben, zárójelben adjuk meg.

5 Az elemzési szempontrendszer kialakításánál segítségünkre volt Németh Zoltán posztmodern magyar lírát értelmező munkája. A dolgot lásd: NÉMETH Zoltán, *Költészet és nemiség... Hálózatelmélet és irodalom-történet-írás* = CSANDA Gábor – H. NAGY Péter (szerk.), *Költészet és...*, Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Pozsony, 2014, 87–102.

6 Mint arról a későbbiekben szó lesz, a *Hívószó* steampunk regény is, Gyuris Norbert ide vonatkozó történelmi stratégiákon alapuló osztályozása értelmében pedig egyszerre számít *historikus és fantasy steampunk*nak, hiszen bár a mi múltunk egy szakaszán jelennek meg a különleges mechanikus szerkezetek, ebben az alternatív világban működik a mágia, a szerző pedig kizárólagosan attól teszi függővé a gépezetek funkcionálását is. Vö. GYURIS Norbert, *Metafikció, történelem és identitás a steampunk regényben*. Alasdair Gray: *Poor Things* = H. NAGY Péter (szerk.), *Idegen univerzumok. Tanulmányok a fantasztikus irodalomról, a science fictionról és a cyberpunkról*, Parazita könyvek 1., Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2007, 218–219.

7 Vö. Tzvetan TODOROV, *Bevezetés a fantasztikus irodalomba*, Napvilág Kiadó, Budapest, 2002, 31.

8 Vö. Karen HELLEKSON, *The Alternate History: Refiguring Historical Time*, The Kent State University Press, Ohio – London, 2001, különösen 2–3.

9 Erre a párhuzamra referált a következő cikk: *Veled is megtörténhet*, est.hu, 2006. = http://est.hu/cikk/43178/veled_is_megtortenh

10 Részletesebben lásd: Cory GROSS, *Varieties of Steampunk Experience*, Steampunk Magazine, 1. sz., 60–63 = <http://www.combustion-books.org/downloads/SPM1-web.pdf>

11 A disztópiák típusai kapcsán lásd: BARCSI Tamás, *Spekulációk a szabadságról – Negatív utópiák* = KESERŰ József – H. NAGY Péter (szerk.), *Kontrafaktumok. Spekulatív fikció és irodalom*, Selye János Egyetem Tanárképző Kara, Komárom, 2011, 49–75.

12 Vö. INDEX, 2006. október 23. *Így zajlott a véres nap valójában* = http://index.hu/nagykep/2016/10/22/2006_oktober_23_egy_veres_nap_kronikaja/

13 A Wikipédia vonatkozó szócikkének jegyzeti kitérő változatát tartalmaznak a téma kapcsán született publicisztikákból és nyilatkozatokból. Lásd: WIKIPÉDIA, *Őszödi beszéd* = https://hu.wikipedia.org/wiki/%C5%90sz%C3%B6di_besz%C3%A9d

14 A magunk részéről mindazonáltal gyümölcsözőbbnek vélünk egy olyan allohistorikus továbbgondolást, ami a „mege erősödő” Hunyadi – vagy Corvin – Jánost állítaná fókuszba.

15 Gavriel D. ROSENFELD, *Miért a kérdés, hogy „mi lett volna, ha?”*, 151.

lunk ismertekkel; elmondható tehát, hogy a Hunyadiak „kimaradása” nem okozott különösebb zavart a történelem általunk ismert menetéhez képest.

Andrássi alternatív világának kiindulási pontja egy pártgyűlésen megesett tömegverekedés a hazai bal- és jobboldal szimpatizánsai között – az események nagyban idézik a 2006-os őszi magyarországi tiltakozásokat, amelyek Gyurcsány Ferenc őszi beszédének nyomán lángoltak fel, noha utóbbi nem lehetett a könyv inspirálója, hiszen a *Polgárháború* az említett év elején jelent meg.⁹ A jelen felől nézve mindazonáltal úgy fest, az említett mozgások tényleges alapjai voltak a magyar politikai garnitúra átalakulásának, ezt a keletkezés idején azonban még nem lehetett biztosan tudni, így a nexus pont is egész hétköznapiak tűnik föl.

Rosenfeld második kulcskérdése arra vonatkozik, hogy a regényben megteremtett univerzum *utópisztikus* vagy *disztópikus-e*? A *Hívószó* esetében nem igazán adható válasz, hiszen a mechanikával románra lépő sötét mágia jelentette fenyegetést – ami miatt a mű steampunk regényként *melankolikusnak* számít, hiszen a technológia korai megjelenését veszélyként könyveli el¹⁰ – hamar sikerül megállítani, így az csak az alternatív világ egy potenciális, de be nem következett negatív jövőképét lebegteti be. A *Polgárháború* azonban végigjárta a címében jelzett eseményt a hazai politikai oldalak közt, megteremtve a *disztópikus* közeget, amely az *anarchikus* állapotokat éppúgy a magáénak tudja, ahogy az egyes *ideológiák mentén kibontakozó elnyomás* jegyeit is felvillantja.¹¹

A harmadik rosenfeldi szempont a *szerzők korának/országának műltszemlélete felől közelíti meg a választott műlthasáclást*. Andrássi műve, mint írtuk, valószerűtlenül pontos víziója a 2006-os eseményeknek, még ha azok „ideát” nem is torkollottak polgárháborúba – igaz, a budapesti tüntetésekről majd a radikálisok randalírozásairól készült felvételek sok esetben ilyen benyomást keltenek¹² –, s csak politikai téren érzékeltették és érzékeltetik mindmáig hatásukat.¹³ A Hunyadi-dinasztia, különösen pedig Mátyás király regnálása és európai hódításai azonban a középkori magyar történelem kulcsfontosságú mozzanatai, Sanawad mégis azt érzékelteti, hogy a család háttérbe szorítása hosszabb távon ugyanazt az eredményt hozta volna, ami végül a törvényes utód hiányával is együtt járt: Magyarország idegen kézre került.¹⁴ A szerző ezzel hasonló megoldással él, mint Trenka Csaba Gábor kultikus regénye, az *Egyenlítői Magyar Afrika*, ahol bár a Harmadik Birodalom kerül ki győztesen a második világháborúból, jószerével ugyanazt a bukással végződő utat járja végig – nagyon hasonló állomásokkal –, mint tette „ideát” a Szovjetunió.

Historikus kontrafaktumokról lévén szó, részletesebben taglalhatjuk a műlthasáclást is, mely jelentősége szerint *divergáló*¹⁵

és *neuralgikus pont*¹⁶ kettőseként írható le, ahol az előbbi a dominó-effektus kezdő löketeként prezentálható – Andrassinál politikai szimpatizánsok eldurvuló összeütközése, Sanawadnál a Hunyadi-ház háttérbeszorítása, Mátyás tömlöcben tartása –, utóbbi pedig a kiteljesedő, országos, történelmi jelentőségű eredmény – a *Polgárháborúnál* a küzdelem maga, a *Hívószó* esetében pedig a magyar középkor egy általunk ismert fontos szakaszának felfüggesztése.

A töréspont mindkét könyvnél *politikai* jellegű, igaz, Sanawad opusánál azon is elgondolkodhatnánk, hogy nem inkább a mágia létét kéne-e az alternatíva alapjává tennünk. Mivel ez azonban az univerzum természeti törvényeit érintő változtatás, és a világ keletkezésének alapjainál keresendő, s nem az ismert történelem másként alakulásához van köze, a fejtegetés ezen vonalát – beleértve az acélhad-seregére vonatkozó szálát is, amely ugyancsak a mágia létén alapul – lezárhatjuk.

A *Polgárháború* erőssége szerint inkább *keretlenebb* – másként *soft* – allohistóriának számít, hiszen nem nagy arányban hivatkozik olyan elemekre – fontos és kevésbé fontos történelmi események, személyek pontos szerepeltetése –, amelyek a mi múltunkban meghatározó szerepet tölthettek be. Szűk terjedelméhez képest a *Hívószó* azonban igen, igaz, a nevük és státuszuk megjelölésén túl jószerével semmit nem kezd velük, s újfent csak a megváltozott, de valójában mégis ugyanolyan kort szemlélteti általuk. Ez pedig inkább a pusztá történelmi, és nem alternatív történelmi erősséghez járul hozzá.

Karakterhorizont szempontjából mindkét mű *népi* jelleget ölt: főszereplői inkább elszenvedői, mintsem alakítói a világpolitikai eseményeknek. Sanawad főhősnője hiába Hunyadi-leszármazott, ő maga nem fontos társadalmi szereplő, legfeljebb a főellensége, a lengyel kancellár számít annak – az *arisztokratikus* jegyek csak általa merülnek fel. Andrassi elbeszélője nem találkozik fősodorbéli politikusokkal, még ha távolabbról nézve minden hányattatásáért azok tehetők is felelőssé. A záró szakaszban magára vállalt pacifista-aktivista szerep azonban egy kis időre úgy tűnik, őt magát is kardinális politikai szereplővé teszi.

A *Hívószó* az alternatív idősík *múltjára* koncentrálna, ám a nexus pontja és a narratíva eseményei közt így is közel háromszáz év telik el. A *Polgárháború* esete ennél jóval összetettebb. Első ránézésre egyértelműnek tűnik *jelencentrikus* jellege: csak annyit tudunk, hogy Gyurcsány megbukott, a szöveg azonban nem használ évmegjelöléseket, így az összetűzésekre az elmúlt tíz évben bármikor sor kerülhetett. Andrassi műve tulajdonképpen azáltal válik kontrafaktummá, hogy a befogadó világa halad előre az időben, és közben változnak a politikai erővonalak. Keltezési idejekor egyszerűen *párhuzamos univerzum*ként kellett volna hivatkoznunk rá, mára azonban egyre erősödik alternatív történelmi jellege, s mivel mindegyre a 2006-os, és nem a mai állapotok egy potenciális alternatívájának tűnik, ugyan-csak *múltorientált*ként könyvelhető el.

16 H. NAGY Péter, *Imaginárium IX. SF: A képzelet mesterei*, Opus, 2009/2, 26.

17 Lásd: Farah MENDLESOHN, *Introduction = Uő., Rhetorics of fantasy*, Wesleyan University Press, Middletown – Connecticut, 2008, xi–xxv.

18 Vö. KESERŰ József, *Adalékok a fantasztikus világok építésének kérdéséhez = H. NAGY Péter – KESERŰ József (szerk.), A párbeszéd eleganciája. Köszöntő kötet Erdélyi Margit tiszteletére*, Selye János Egyetem Tanárképző Kar, Komárom, 2015, 129–135.

19 Az „örült tudós” karaktertípusa és a steampunk innovációk kapcsán lásd: William H. STODDARD, *GURPS Steampunk*, Steve Jackson Games, Austin, 2002, 5–13; 40; 67–108.

20 Vö. Jeff VANDERMEER – S. J. CHAMBERS, *The Steampunk Bible. An Illustrated Guide to the World of Imaginary Airships, Corsets and Goggles, Mad Scientists, and Strange Literature*, Abrams Image, New York, 2011, 54–55.

21 Andrew ROBERTS, *Bevezető = Uő. (szerk.), Mi lett volna, ha...? [fejezetek a meg nem történt világtörténelemből]*, Corvina, Budapest, 2006, 18.

Csodás uchróniáról lévén szó, Peter Sanawad *Hívószó* című regénye zsánerszempontból magán hordozza fantasy és steampunk ismérveit is. Farah Mendlesohn klasszikus osztályozása szerint a mű *intrusive fantasy* – másként *betolakodó* –, hiszen hőseink idegenkednek a betörő mágiától, nem pedig világuk természetes tartozékaként tekintenek rá.¹⁷ Keserű József elemzési horizontjai¹⁸ ellenben leleplezni látszanak Sanawad univerzumának hiátusait, hiszen az *kiterjedés, mélység, hangulat és részvét* szerint is csak nehézkesen értelmezhető: világa a jelölések szerint egybeesik a mi dimenzióink kereteivel; alternatív történelméről a Hunyadiak eljelentéktelenedésén túl alig tudunk meg bármit; hangulati jegyei nem különösebben sajátosak; s a röpké terjedelem és cselekményorientált dinamika sem járul hozzá az átélés kiteljesedéséhez. Steampunk regényként mindazonáltal több idevágó toposzt teljesít, elég csak a társadalmi peremről érkező karakterekre gondolnunk – főszereplőink csavargók –, akik a maguk esetlenségével több helyütt humoros helyzetbe keverednek, s bár a legtöbbször elmaradhatatlan stimulánsok itt nem kerülnek képbe, a szuperteknológia és a különc tudós nélkülözhetetlen alakja Kempelen Farkas személyében igen. Utóbbi a mágiával szemben meglehetősen kétkedő, működését pedig a tudományos gondolkodás és ötletelés határozza meg.¹⁹

Azt ordibálták néhányan, hogy Kempelen Farkas hazug, Istentől elrugaszkodott ember, szabadkőműves, és az ördöggel cimborál – olvashatjuk a karakter első megjelenésekor, de a tudós ekként értékeli a maga működését: – Én úgy hívom, tudomány. A határait kutatom. Eme gépet pedig léghajónak nevezem, mivel arra terveztetett, hogy a lég óceánját hajózza, az új ember dicsőségre. (H: 18; 23.)

A steampunk mint olyan egyébként fölérendelt kategóriának számít, ami magába sűríti a kortörésükben különböző regénytípusokat, melyek más-más történelmi éra technológiáját turbózzák fel. Sanawad regénye innen nézve *clockpunk* és *castlepunk* mű, hiszen a fogaskerekek hajtotta gépezetek mechanikáját teljesíti ki, vegyítve a lovagi kor külsőségeivel.²⁰

Világok és ideológiák

Az alternatív történelem népszerűsítésében oroszánrészt vállalt Andrew Roberts a politikáról azt a megállapítást teszi, hogy az „természetes terepe a kontrafaktualitásnak, hiszen végső soron mindig választás kérdése, és soha nem derülhet ki, hogy mi lett volna, ha a választópolgár másként választ. Minden választás azzal jár, hogy bizonyos ajtók becsukódnak s bizonyos eshetőségek meghíúsulnak – némelyik egyszer s mindenkorra.”²¹ Mint azt a hazai, fentebb már említett mozzanatok is igazolják, egy-egy politikai lépés végzetesnek bizonyulhat az egyik illetve a másik fél számára. Andrásfi György legnagyobb, zavarba ejtő dobása pedig az, ami világepítésének alapja is egyben,

hogy a nagyítás és a sarkítás eljárásaival élve megmutatta az egymásnak feszülő politikai ellenakaratok összecsapásának, a néptömegek populista hergelésének egy félelmetes, de potenciális eredményét. A *Polgárháború* nexus pontjának számító, végzetes pártgyűlést követően

aztán valahogy hirtelen elcsesztünk mindent, valahonnan fegyverek kerültek elő, egyszeriben mindenki hangos lett és ígét hirdetett, vezetők születtek. Isten tudja honnan, hadseregek formálódtak, kerületek és lakótelepek szerveztek polgárőrségeket, gazdag gengszterek hadurakként tárgyalhattak a nem létező kormánnyal, egyenruhákról és jelvényekről fújták le a port. (P: 13.)

A könyv legrémítőbb tapasztalata az, hogy „túl régi, s mégis túl ismeretlen” ismerősök, osztálytársak, szomszédok feszülnek egymásnak a politikai akarat szerint, a jobb- és baloldali ideológia mentén választva el. Na és persze sáncokkal, s a másik oldal támogatóira vadászó mesterlövészekkel a bunkerekké váló lakások sötétjében.

Úristen! Hogy fogunk ezután egy csapatban játszani, ha túléljük ezt az egészet? Fogunk még együtt örülni, gól után átölelni egymás izzadt testét? Egymás mellett zuhanyozva csajokról mesélni, s közben szappanozni az ágyékunkat? Megyünk kóházba együtt edzés után, és bulira szombat este? Ha elmúlik ez az örület, képesek leszünk elfelejteni vagy álomnak hinni? „Képzeld Zoli, azt álmodtam, hogy le akartál löni. Utána meg én eresztettem egy sorozatot egy ajtóba, azt remélve, hogy ott állsz mögötte” – mondanám. „Öreg, te teljesen lökött vagy” – jönne a válasz. (P: 38–39.)

És nem is az lesz a legdrámaibb, hogy kicsivel később Zoli már biztosan nem lehet az elképzelt jövő szereplője, hanem az, hogy elbeszélőnk sajnálni sem képes őt emiatt – a túlélési ösztön győzedelmeskedik. Más csoportok pedig egyenesen élvezik az anarchiát, ami az olyan örület lélektaniségát is visszatükrözi, mint amilyen az ISIS terroristáié lehet „ideát”. Mindehhez hozzájárul, hogy a regény nyelv végig vívódással, feszengéssel átított, ami a befogadót is folyamatos készenlétre ösztökéli.

A polgárháborús állapotok hamar visszavetik a hazai – ahogy elbeszélőnk lesújtóan fogalmaz, „balkáni” – gazdaságot, a rekvirálás mindennapos lesz, nincs üzemanyag-utánpótlás, a forintot hatalmas infláció sújtja, euróval fizet, aki tud, a többieknek pedig maradnak a kenyérgyegyek. A „békeidők” kifejezést immár nem az 1867-es kiegyezés utáni időszakra, hanem a polgárháború előttire használják, amikor még nem „Fidó polgárőrség”, a nyilas-utód „díszmagyarok” és „szoci milíciák” rótták az utcákat. Ugyanilyen metamorfózison esik át a „lakosságcsere” terminus is, amit már nem a második világháború utáni csehszlovák–magyar egyezményre, de a nemzeti-polgári és szoclib családok körzetenkénti, erőszakos kicserélésére használnak.

A szembenálló feleket olyan társadalmi csoportok alkotják, kiknek körében a statisztikai felmérések szerint nagyarányú az egyes pártok preferenciája, sőt a szerző az ország megosztottságát is aszerint vázolta fel, hogy melyik megyében melyik politikai felet is támogatták jellemzően a kétezres évek elején. A baloldal mellett „nyolcadik kerületi vagányok, szívós szabolcsi parasztok – de kizárólag a földnélküli zsellérek utódai –, szabados értelmiségiek, zsidók és gyári dolgozók” sorakoznak fel, míg a másik felet a „gazdagparasztság, a polgárság, a hagyománytisztelők, vallásosok és nacionalisták” alkotják. Utóbbiak „gyökértelennek” nevezik az előbbieket, míg azok a „bigott elvakultság” vádjával kiáltanak vissza. Az egyik oldalon az „istentelen erők”, a másikon a „Viktorianus gárda” áll hadrendbe, melynek tagjai a „diadalmas »V« betűt” mutatják a magasba.

22 BART Dániel,
Liberális lógyakorlat a Hegedűs Gyula utcában, Index, 2006. =
<http://index.hu/kultur/klassz/polgarhab/>

23 Kiss Tamás,
Polgárháború, Krystohans, 2015. =
<http://krystohans.bl ogsport.sk/2015/03/polgarhaboru.html>

Ahogy Bart Dániel írja, Andrászi „[a]z izgalmas akciójelenetek és a gimnazista nézőpont hiteles megszólaltatása mellett nagyszerű érzékkel tárja fel és rajzolja túl a magyarokat elválasztó titkos határvonalakat, régi és új fájdalokat, kisebbségi érzéseket, illetve azt is, ami mindezek ellenére összeköti őket. [...] A magyar társadalom legigazabb, leghősiesebb vonása az a csúnya szkander, amit a jobb kéz és a bal kéz vív, távolról sem tartva be a szabályokat.”²²

A *Polgárháború* narratívája két kulcsmomentum köré szerveződik. Az egyik a múlt bűneinek megisméltésére rájátszó dunai-jelenet, amikor is a „díszmagyarok” a Margit híd alatt zsidókat akarnak a folyóba löni, a nyilas idők emlékére.

Még a rejtekhelyemről is látom, mennyire élvezik. Lassan kezd derengeni, hogy ez az egész nem is a zsidókról szól, nem a magyarságról, és nem eszmékről. Ezek az emberek katonásdit akarnak játszani, annak fegyelme és felelőssége nélkül. Tisztelegni, jól kihúzni magukat, ölni, aztán hősként hazamenni és megdugni az asszonyt. A többségük fiatal, korombeli lehet. Megkapták ők is a sorstól a maguk háborúját, akárcsak én. (P: 103.)

A leírás zavarba ejtő precizitással leplezi le a radikalizmus szélsőséges, uniformizált változatának lélektaniségét, felhívva a figyelmünket az önkéntesen szerveződő, fényesre borotvált egyenruhás csoportok jelentette veszélyre, bárhol Európában. Andrászi kegyetlen dunai-mozzanatának fő tanulsága a mi számunkra az, hogy annak megakadályozásában egyszerre vesz részt mindkét politikai oldal, világnézettől függetlenül elhatárolódva a szélsőségeségtől. Ezzel ért egyet Kiss Tamás kritikus is, majd megjegyzi: „Jó, hogy van egy ilyen »Szigorúan semleges« könyvünk, amiben egy idealista Ákos szemén keresztül megértheti sok heves fejű fiatal, hogy nincs olyan, hogy »Vagyunk mi és vannak ők«, hanem csak MI vagyunk.”²³ A másik kulcsmozzanat a Szent Korona elrablása, illetve az annak megszerzése köré épülő cselekményszál, minek mentén a szerző tovább tudja építeni a két fél értékrendjét megkülönböztető mozzanatok. A fenyegető végeredmény pedig akár az ország kettészakadása is lehet, az egyik oldalon a negyedik kormányzó tekintélyelvű rendszerével.

A regényt végig a megosztottság tapasztalata viszi előre, míg nem elbeszélőnk az antagonisztikus ellentétek fölött érzett teljes csömörében egy pillanatra maga is az ország szétszakadásában, sőt az egész világ kettéválásában látja az egyedüli megoldást az ideológiai ellentétek felszámolására, a keserű történelmi tapasztalatok tükrében értelmezve az új polarizációt:

Lehet, hogy mégis van valami igazuk azoknak, akik a génekkal magyaráznak mindent? Csak abban tévedtek volna, hogy rossz helyen keresték a közös pontokat. Nem német faj van, nem zsidó faj, vagy orosz, vagy kínai. Ez volt az ő nagy tévedésük. Talán minden fajon belül, minden népen belül megtalálható két alapgén. Az egyik

adja a hívő fundamentalistákat, azokat, akiknek vezér kell a boldogsághoz, akik erkölcsöt prédikálnak, akik népben és nemzetben gondolkodnak, akik isten nevében ölnek, akik ránk akarják kényszeríteni a hitüket. A másik gén adja a magamfaját, a kétkedőt, a bizonytalant, az útkeresőt, azt, aki kérdéseket tesz föl és válaszokra vár, aki emberben és emberségben gondolkodik.

Talán jobb is lesz nekünk, ha határ választ el minket, szögesdrótke-
rítéssel. Talán a példánkat követi majd az egész világ (P: 161.).

A szakasz után sorra veszi Európa és a világ nagyhatalmait, amelyek mind megoszthatók polgáraik világnézete szerint, árnyalatokban elútvé bár, de mégis megidézve a magyarországi helyzetet. Eszerint, ha a világ kettészakadna is, és a jelzett pólusok mentén két tömbben egyesülne újra, a szembenállás bolygóméretűvé nőné ki magát. Természetesen nincs az a biológiai tapasztalat, ami visszaigazolná elbeszélőnk ideológiai génelméletét, az, a maga szellemi értelmében mégis hibátlanul működik, és leírhatóvá teszi korunk bármelyik országának politikai rendszerét; egy kicsit későbbi szövegszakaszban a svédasztalnál tanúsított viselkedésmód szerint véli lemérhetőnek ugyanezt (vö. P: 165–166.). Kérdés, hogyan is tartható hát egyben a világ? A válasz a regény záró szakaszának pacifista felhangjaiban – a vágyban, hogy a hullagyűjtők visszaváltozzanak játszótérrekké – keresendő, s abban a közös felismerésben, hogy az egymás fölött aratott győzelemnél csak egy dolog lehet fontosabb, az pedig a túlélés. „Bár első látásra lázadó hangvételűnek tűnhet, mégis, egy ilyen könyv érett gondolkodásával, köznapi nyelvhasználatával közelebb hozhatja az első választókat a politika világához, talán felszámolhatja olvasói között a meg nem értést, az egyoldalúságot is.”²⁴

Szót kell ejtenünk azonban a kötet problémás részeiről is. A *Polgárháború* több szakasza öncélú erőszakoskodásba torkollik, s noha az utcai viszonyok többszöri taglalására a mind nagyobb átélés érdekében szükség van, a szerző ebben a vonatkozásban is sokszor túlzásba esett. A cselekményszöveg gócpontjai igazán erőre sikeredtek, ám az azokhoz való eljutás időnként esetlegesnek, vakfoltokkal és üresjáratokkal szabdaltnak hat.

24 MAKAI Péter
Kristóf, *Andrássi György: Polgárháború*, Ekultura, 2006. =
<http://www.ekultura.hu/olvasnivalo/ajanelok/cikk/2006-03-30+00%3A00%3A00/andrassi-gyorgy-polgarhaboru>

Mesterkélt, 140x100 cm, olaj, vászon, 2019